

Strandvagt i Vorupør

af Jimmy Munk Larsen

Op til jul i 1901 fik fiskerlejet Vorupør besøg af forfatteren Ludvig Mylius-Erichsen, som overnattede hos en præst uden embede og gik strandvagt sammen med en indremissionsk fisker. Turen gennem den mørke nat gjorde indtryk på dem begge, og såvel Mylius-Erichsen som fiskeren har siden berettet om mødet. I denne artikel bearbejdes de to jævnaldrende mænds forskellige liv, samt deres møde den december nat i 1901.

EN FADERLØS FISKER FØDES

Da Peder Pedersen blev født i 1866, havde han ingen far. Faderen Peder Kristian Nielsen var veteran fra Treårskrigen 1848-50 og var blevet indkaldt igen, da krigen i 1864 brød ud. Peder Kristian kom ikke hjem, da krigen var slut, og blev efterhånden regnet for død i Vorupør.

Han var imidlertid langt fra død. I stedet var han ifølge familien fordrevet til Spanien i cirka seks år – i øvrigt sammen med Chr. Bach fra Sønder Vorupør, som også deltog i krigen. Da Peder Kristian overra-

skende vendte hjem, havde hans kone Ane Kathrine Pedersen i mellemtiden fået sig et par børn. Paradoksalt nok var mindst det ene barns far en vistnok spansk sømand, som var endt i Vorupør ved en stranding. Dette barn var Peder Pedersen, som altså blev født i 1866. Peder Kristian tog børnene til sig som sine egne, og Peder Pedersen fik derfor alligevel en far, da han var en lille dreng.

Hvorfor Peder Pedersen og hans ældre bror Niels Pedersen (Knudsen) blev kaldt *Knudsen* i stedet for *Pedersen* er uvist. Peder Pedersen blev tilmed al-

Vorupør landingsplads i foråret 1907. Modsat da Mylius-Erichsen var på besøg i 1901, så er molebyggeriet nu kommet i gang. Foto: Lokallhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

Familieportræt fra 1904. Siddende er det Per Knudsens mor. Stående fra venstre er det søstrene Elisabeth og Mariane. Dernæst Per Knudsen og broderen Niels Pedersen (Knudsen). Dernæst søstrene Kristiane og Kristine. Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune.

drig kaldt andet end *Per Knudsen*, hvilket han derfor vil blive benævnt efterfølgende i denne artikel. På grund af sin mørke hudfarve blev Per Knudsen også kaldt *Sorte Per*. Hans lillesøster Kristine var ligesom Per Knudsen også meget mørk i huden, hvilket fra familiens side tilskrives den spanske sømand.

I KONGENS KLÆR – OG I JESU MAGT

Som ung kom Per Knudsen til København, hvor han var soldat. Her mødte han den senere sognepræst i Hansted, pastor Johansen, som han siden hen skulle få et stærkt venskab med.

Per Knudsen beretter også om, hvordan han efter sin konfirmation levede et – for Vorupørs vedkommende – pænt ungdomsliv uden kortspil og druk. Han havde dog lyst til at danse og mente også, han havde en vis evne til at føre an blandt de unge.

Da han var omkring 18 år gammel, hørte han første gang »røsten, der blev hørt på de nøgne høje«. En indremissionær, Jesper Nielsen fra Thyholm, var i Vorupør i 1884. Per Knudsen kaldte i 1938 Jesper Nielsen for »Vorupørs Apostel«. Kort efter sin omvendelse – som Per Knudsen selv kaldte det – kom han med i arbejdet for Guds Rige i Vorupør. Han blev medhjælper og siden leder for Børnegudstjenesten. Siden hen blev han også samfundsleder i Indre Mission.

Ved sin side havde Per Knudsen en lige så troende hustru, Ane Josefine Josephsen. Hun var datter af bådformand ved redningsstationen i Vorupør, Anders Josephsen. Som strandfoged boede han på Strandgården og var højt respekteret – og ligesom Per Knudsen åndelig vagt. Ane blev i 1903 medlem af Vorupørs menighedsråd – første gang kvinder havde valgret hertil.

MYLIUS-ERICHSENS OPVÆKST

Ludvig Mylius-Erichsen blev født i Viborg i 1872, seks år efter Per Knudsens fødsel i Vorupør, men voksede op i Ringkøbing. Ligesom Per Knudsen rejste Mylius-Erichsen også til København som ung. Det var dog ikke militæret men studier, der trak Mylius-Erichsen til hovedstaden.

Mylius-Erichsen blev journalist og korrekturlærer ved de to dagblade *Dannebrog* og *Politiken* i København efter at have gennemført den almindelige skolegang. Han tog studentereksamen i København i 1895 og blev gift med datteren af en tobaksspinder i 1898. I 1900 blev han sekretær i Turistforeningen.

Mylius-Erichsen stod også bag et par teaterstykker sideløbende med sine mange udgivelser som forfatter. I stort set alt hans arbejde var det hans

vestjyske hjemstavn, der dannede rammen om fortællingerne.

Omkring århundredskiftet udgav han flere værker om Vestjylland, heriblandt *Strandings-Historier* i 1903 og *Nye Strandings-Historier* i 1905. I den første af disse udgivelser finder vi historien *Strandvagt*, som er skrevet ud fra mødet med Per Knudsen i december 1901.

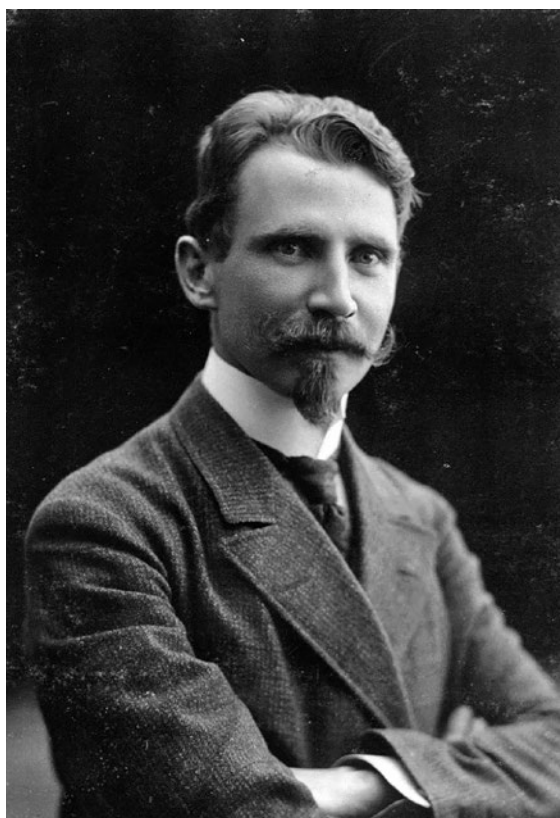
I fortællingen optræder Mylius-Erichsen selv under navnet Holst. Historierne er værd at læse, også selv om det kun er *Strandvagt*, der kredser om Vorupør og Thy.

GENOPRETTELSE AF FAMILIENS ÆRE

Den 1. oktober 1900 blev Per Knudsen ansat som redningsmand ved redningsstationen i Nørre

Per Knudsen og hans hustru Ane Josefine Josephsen med to sønner. Parret fik otte børn. Fotografiet er fra 1900, året før strandvagten med Mylius-Erichsen. Foto: Privat eje, gengivet efter Jul i Thy 2002.

Ludvig Mylius-Erichsen ca. 1900. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Vorupør. Arbejdet i redningsvæsenet i Vorupør lå til familien. Den 1. januar 1888 var Per Knudsens storebror blevet ansat ved redningsstationen, hvor han var i 30 år. Desuden var Per Knudsens svigerfar Anders Josephsen opsynsmand ved redningsstationen.

Per Knudsens »genopstandne« far var også ansat ved redningsstationen fra 1868 til 1. august 1873. Denne korte ansættelse har ganske givet forbindelse til den største skandale i Vorupør Redningsstations 164 år lange historie, nemlig briggen *Varbergs* forlis i februar 1873.

Varbergs besætning på ti mand omkom, selv om det ganske givet havde været muligt at redde dem alle. Først slog brugen af redningsraketter og redningsstol fejl, da nogle raketter ikke virkede, mens kun én af fire affyrede liner ramte skibet, men uden at blive hængende.

Skandalen indtraf dog først, da tre medlemmer af redningsvæsenet nægtede at gå i redningsbåden, mens de øvrige tilsluttede sig i tavshed. Anders Josephsen var dengang bådformand, men han var indkaldt til orlogstjeneste og derfor ikke til stede. Den konstituerede bådformand frarådede at gå ud med redningsbåden og støttede derfor ikke opsynsmanden Søren Andersen. Denne var faktisk netop blevet udskrevet fra hospitalet efter en redningsøvelse, der endte galt, da en raket eksploderede og han mistede et øje.

Den tragiske skandale kunne observeres fra stranden i Vorupør, hvor folk strømmede til fra nær og fjern. Ude fra det strandede skib kunne man høre besætningens fortvivlede råb om hjælp. Først da politimesteren ankom og nogle fiskere meldte sig frivilligt, gik mandskabet nølende i redningsbåden, men da var det for sent. Skibet skiltes ad på langs, og besætningen forsvandt i havet.

Tre redningsmænd, hvis indsats var særlig kritisk, blev afskediget. Peder Kristian Nielsen afgik 1. august 1873. 1. juli var to andre afgang, så Peder Kristian Nielsen var givetvis én af de afskedigede. Opsynsmand Søren Andersen tog kort efter selv sin afsked.

LIVET SOM REDNINGSMAND

Ud over at stå til rådighed ved redningsbåden, når den blev alarmeret, så indebar arbejdet også, at redningsmændene kunne udsendes som strandvagter. Var der frygt for at skibe ville strande ved kysten, kunne strandfogeden sende strandvagter ud, som skulle observere om der var strandede skibe inden for deres afmærkede område. Strandvagterne var i reglen ansat ved de forskellige redningsstationer langs kysten.

Per Knudsens rute gik fra landingspladsen i Nørre Vorupør og nordpå mod Vangså. Fra Vangså kom der så en strandvagt gående den modsatte vej, udsendt fra Vangså Redningsstation. De to strandvagter mødtes på halvvejen, hvor der stod et lille grønt træskur, hvori der var et par bænke, et bord og en petroleumslampe. Derudover var der et telefonapparat i skuret. Ved stranding kunne de bruge tele-

Redningsmandskabet ved Vorupør ca. 1908. Per Knudsen står som nummer tre fra højre, og længst til venstre ses hans svigerfar Anders Josephsen, som var opsynsmand ved redningsstationen fra 1882 til sin død i 1920. Foto: Museum Thy.

fonen til at alarmere den nærmeste redningsstation. Efter pausen i skuret gik turen så tilbage til Vorupør for Per Knudsen. Betalingen for denne rute var i 1901 to kroner.

Samtidig gik en strandvagt fra Vorupør mod syd, hvor han mødtes med en strandvagt fra Stenbjerg Redningsstation.

Disse telefonhuse kan fortsat ses enkelte steder langs kysten. Som oftest findes de dog ikke på deres oprindelige placering i klitterne.

LUDVIG MYLIUS-ERICHSENS – EN HJEMLØS NOMADE

I hans udgivelser og teaterstykker fyldte havet og befolkningen i kystområderne altid meget for Ludvig Mylius-Erichsen. I hans litteratur kan man fornemme hvordan vestkysten og havet altid har trukket i ham. Foruden fascinationen af kysten var Mylius-Erichsen især drevet af stor udlængsel. I *Strandvagt* skriver han, at han ved en tilfældighed var endt på kysten ved Vorupør. På stranden traf

Mylius-Erichsen pastor N. P. Madsen, der blev beskrevet som »en sværlemmet Kæmpe med stort Skæg og lyse fortræffelige Øjne« – og som en af den indre missions førstemand. Pastoren inviterede Mylius-Erichsen hjem til sig, og Mylius-Erichsen blev N. P. Madsens overnattende gæst gennem flere dage.

Mylius-Erichsen betragtede sig selv som et hjemløst menneske uden fast tilhold. I *Strandvagt* skriver han også om de konflikter, han havde med sig selv over dette. Det kommer blandt andet til udtryk, da han skriver om hvordan han strides gennem den mørke nat nord for Vorupør og må minde sig selv om sine motiver for dette, da hans sind begynder at længes efter tryghed – i dette tilfælde symboliseret ved N. P. Madsens hyggelige lille gæsteværelse.

Det vil være passende at runde dette afsnit af med et citat fra *Strandvagt*, hvilket ganske godt beskriver Mylius-Erichsens selvopfattelse:

»Men den hele sære, vide Verden var dog bedre end en prioriteret Villa ved København. Og Verden var hans Hjem. Hans højeste Ønske havde længe været

Strandvagtsskur i Sønder Vorupør 2015. Skuret blev købt i 1960'erne af husets nye ejer, da det ikke længere blev anvendt. Tidligere stod det ude i klitterne ved Sønder Vorupør, nær stranden. Huset blev bygget i 1897. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Mylius-Erichsen overnattede hos N. P. Madsen i det røde hus (nu Vesterhavsgade 126) i december 1901. Huset var opført året før. Den gule bygning i forgrunden er den nordlige del af Anders Josephsens strandfogedgård, opført 1879.

at eje en ambulant lille Bolig, et nogenlunde regntæt Telt, som han nemt kunde flytte med, hvorhen Længslerne kaldte, til Hedesletter, til Sandørkner, til Fjældtinder. Han var en Nomade og altid paa Rejse.«

MELLEMMANDEN N. P. MADSEN

Meget tyder på, at mødet mellem Per Knudsen og Ludvig Mylius-Erichsen aldrig havde fundet sted, hvis ikke det havde været for pastor N. P. Madsen, der boede i Vorupør. Men hvem var denne præst, som boede i Vorupør, selv om han ikke havde noget embede?

N. P. Madsen blev født i 1860 i Tune ved Roskilde. I 1890 flyttede han sammen med sin kone Christella til Christiansø, hvor han skulle virke som præst og lærer. Efter nogle år fik han tilbudt et bedre embede i Kollerup i Han Herred.

I 1897 måtte N. P. Madsen dog opgive sit præsteembede grundet sygdom. Han var på flere kurop-hold i Schweiz og Tyskland, uden at det forbedrede hans helbred.

I 1898 lejede han sig så ind hos fisker Jørgen Hede Madsen i Vorupør. Om sommeren fik han sågar lov til at bo gratis i huset, mens Jørgen Hede var på ålefiskeri i Limfjorden. N. P. Madsens studiekammerat var præst i Hundborg, og det var ad denne vej han fandt vej til Vorupør. I 1899-1900 fik han bygget et hus; det nuværende Vesterhavsgade 126. En tredjedel af byggesummen blev indsamlet af vennerne i missionen. N. P. Madsen var altså en populær mand i Vorupør, og familien manglede aldrig fisk, som de fik leveret i store mængder – uden beregning.

I Vorupør blev N. P. Madsen helt central i en magtkamp, som udspillede sig i Indre Mission, efter at lederen Vilhelm Beck døde i 1901. N. P. Madsen var redaktør på debatbladet *Annexet*, men blev i 1903 afskediget, da han blev beskyldt for at udnytte bladet til at promovere sine egne meninger. N. P. Madsen stiftede dog hurtigt sit eget blad – *Filadelfia* – og vandt mange sympatisører, heriblandt Jens Munk-Poulsen, der kan betragtes som Vorupørs »bykonge« i denne periode. Tusinder mødte

op til vækkelsesmøder hos N. P. Madsen, bl.a. på Sjørring Volde. Fra Vorupør udsendte han desuden masser af bøger, som provokerede Indre Missions ledelse, der ikke ville have noget med ham at gøre længere, og faktisk gik så vidt som til at kalde hans bevægelse for »Ny Indre Mission«.

Der blev dog efterhånden fred mellem de stridende parter, og N. P. Madsen fik senere arbejde ved *Kristeligt Dagblad* og *Indre Missions Tidende*.

I 1915 måtte N. P. Madsen søge væk fra Vorupør, da klimaet var for hårdt ved hans helbred. Familien flyttede til Dalum ved Odense, men blot få måneder senere døde han.

I Vorupør ses stadig spor efter N. P. Madsens tilstedeværelse. Således blev missionshuset døbt Filadelfia ved indvielsen i 1916, hvilket var en manifestation over for Indre Missions bestyrelse. Missionshuset blev aldrig overleveret til Indre Mission på landsplan og tilhørte derfor det lokale Indre Missions samfund.

I *Strandvagt* skriver Mylius-Erichsen, at han hos pastoren ikke oplevede symptomer på »landefarlig sortsyge«, ud over at der i hjemmet blev drukket kirkevin og bedt bøn ved bordet. Dette har været henvendt til især folk i byerne, som på den tid havde en opfattelse af indremissionske fiskere som fanatiske sortseere.

STRANDVAGTEN

Under strandvagten har Per Knudsen gjort indtryk på Mylius-Erichsen, der i *Strandvagt* beretter om hvordan han fortalte Per Knudsen, at han fandt det uforsvarligt, at man i Vorupør og andre fiskerlejer i Thy gik alene som strandvagt, hvorimod man fra Hirtshals og nordpå altid gik to og to. Per Knudsens lavmælte svar til Mylius-Erichsen var: »Jeg går heller ikke ene«. Mylius-Erichsen svarede konstaterende, at det var rigtigt; i nat var han jo med. Per Knudsen svarede med større vægt: »Guds Børn går aldrig ene. Vi har Jesus med os!«

Mylius-Erichsen skriver om dette, at han: »kunde ikke fri sig for en beundrende Følelse over for den hellige Fisker, der gik sin farlige Strandvagt saa støt i Jesu Varetægt. Det maatte være en mægtig

Missionshuset Filadelfia i Nørre Vorupør, som det ser ud i dag. Foto: Jimmy Munk Larsen.

Trøst paa saadanne Ture at vide sig beskyttet af Jords og Havs højeste Kraft, aldrig at føle sig ene, men tro sig beskuet af et evigt vagtsomt Faderøje, nære en uomstødelig Tillid til, at intet skete, som ikke var Herrens Vilje, og at Herrens Vilje evig og altid var den bedste, den eneste rette.«

Mylius-Erichsen betragtede strandvagtten som en livserfaring og en prøve. Det var en god oplevelse, men ikke noget han ønskede at gøre igen. I *Strandvagt* konstaterer han til Per Knudsen, at »for fornøjelsens Skyld er Turen nok værd at gøre, men for den Tokrone, I faar – nej tak!«

Mylius-Erichsen var dog også betaget af Vorupør, og det var faktisk ham, der kaldte Fiskercompagniet for »en art Kommunisme, der virkelig var beundringsværdig og vistnok enestaende i Landet.«

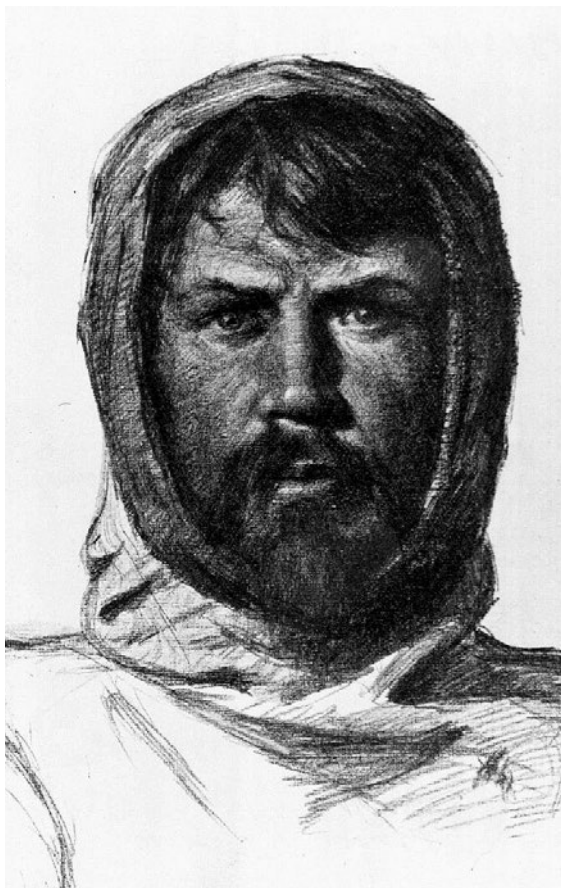
Længe efter, da Mylius-Erichsen for længst var død, fortalte Per Knudsen, at de under strandvagtten havde en samtale om Gud. I denne samtale skulle

Mylius-Erichsen have betroet Per Knudsen, at »hvis jeg skulde have en Gud, skulde det ikke være Grundtvigianernes Gud, heller ikke de højkerkeliges Gud, det skulde være Indre Missionsfolkernes Gud.« Per Knudsen fortalte også, at han tror samtalen printede sig fast i Mylius-Erichsens erindring, ligesom den havde gjort i hans egen.

MYLIUS-ERICHSENS GRØNLANDSKE SKÆBNE

Det var ikke kun Vestjylland og havet, der trak i Mylius-Erichsen. Grønland havde længe trukket i ham, og i 1902-04 var han arkitekten bag *Den Litterære Grønlandsekspedition* til Vestgrønland, hvor blandt andet Knud Rasmussen og Jørgen Brønlund også deltog. Ekspeditionen gik blandt andet til Nuuk, Ilulissat, Upernavik og helt op til Saunders Ø ved Thule, hvor ekspeditionen slog sig ned i et års tid. Her blev polareskimoernes levevis og skikke beskrevet, ligesom de blev tegnet og malet, og deres gamle sagn nedskrevet.

I 1906 blev Mylius-Erichsen leder af *Danmark-Ekspeditionen* til Nordøstgrønland. Under denne ekspedition rejste han sammen med den grønlandske slædefører Jørgen Brønlund og kartograf Niels Peter Høeg Hagen med hundeslæde mod nord, men blev overrasket af den korte arktiske sommer og derfor fanget nordenfjords. Efterfølgende fortsatte gruppen mod nord i stedet for at søge ned langs kysten mod Danmarkshavn. Hvad der efterfølgende skete vides ikke med sikkerhed, da den eneste kilde er Jørgen Brønlunds dagbog skrevet på grønlandsk. Den allersidste indskrivning i dagbogen er imidlertid skrevet på dansk, sandsynligvis fordi Brønlund vidste, at der ville komme danske eftersøgningshold og lede efter dem. Indskriften lyder som følger:

*Mylius-Erichsen i polarforskerøj, tegnet af Achton Friis.
Foto: Det Kongelige Bibliotek.*

»Omkom 79 Fjorden efter Forsøg Hjemrejse over Indlandsisen i November Maaned jeg kommer hertil i aftagende Maaneskin og kunne ikke videre af Forfrosninger i Fødderne og af Mørket. Andres Lig findes midt i Fjorden foran Bræ (omkring 2½ Mil). Hagen døde 15.11. og Mylius omtrent 10 Dage efter.«

Den 13. marts 1908 fandt eftersøgningshold Brønlunds lig i en klippehule ved et depot i Lamberts Land. Sammen med liget fandt man ekspeditionsdagbogen og Høeg Hagens kortskitser, som var grundigt overdækkede og derfor bevarede.

Den 6. august 1908 blev molen i Vorupør indviet med stor festivitas og kongebesøg. Samme dag nåede nyheden om Mylius-Erichsens død til Vorupør. Det har været en dag med blandede følelser for både Per Knudsen og N. P. Madsen.

Høeg Hagens og Mylius-Erichsens lig er aldrig blevet fundet. Når man tænker på Mylius-Erichsens opfattelse af sig selv som en hjemløs nomade, er der noget symbolsk over at hans lig aldrig er blevet fundet, og at han derfor ikke har fået et sidste hvilested.

PER KNUDSENS LANGE LIV

Modsat Mylius-Erichsen, så blev Per Knudsen en gammel mand og levede et langt liv fyldt med glæder og sorger. Han døde i 1954 i en alder af 88 år.

Én af de store sorger var da hans lillesøster Kristine begik selvmord i 1910. Hun havde fået ti børn, var gravid igen og ramt af en fødselspsykose, da Per Knudsen lovede at køre hende med hestevogn til sygehuset. Der blev imidlertid havvejr, og Per Knudsen måtte derfor på havet. Da han kom i land, overrakte hans niece ham den tragiske nyhed om at Kristine havde hængt sig. Af de ti børn døde de syv af tuberkulose. Kristine blev begravet uden gravsten, da selvmordere ikke var velsete på kirkegårdene. Først i 1952, da hendes mand Anders Svendsen døde, kom hendes navn på en gravsten på Vorupør Gamle Kirkegård.

Én af de store glæder i Per Knudsens liv var at forkynde Guds ord. De hellige fra Vorupør foretog deciderede missionsrejser til Hansted og Agger. Her

Per Knudsens gravsted på Vorupør Ny Kirkegård 2011. Foto: Erik Michael Andersen.

lykkedes det dem at åbne op for omvendelse af befolkningen i disse fiskerlejer.

Længe efter strandvagten med Mylius-Erichsen blev Per Knudsen ofte spurgt ind til mødet med den nu berømte forfatter og polarforsker. I 1938 fortalte han om deres samtale om Gud, hvor Mylius-Erichsen skulle have foretrukket Indre Missions gud frem for den grundtvigianske og de højkirkeliges, at »naar

jeg nu tænker paa Mylius-Erichsen, som han omkom i Grønlandsisen, saa tænker jeg paa vor Samtale, og jeg har det Haab at møde ham i Himlen.«

Jimmy Munk Larsen.

Født 1986. Historiker og kulturarvsformidler.

Til videre læsning

Arne Baltesen: *Kystredningsstation Nørre Vorupør gennem 130 år*. Vorupør 1982.

S. Bækgaard: »Træk fra en Vorupørfiskers liv.« *Det Nye År*, Indre Missions Almanak 1938.

Ludvig Mylius-Erichsen: *Strandingshistorier*. København 1903.

Ludvig Mylius-Erichsen: *Nye Strandingshistorier*. København 1905.

Christella Madsen: *N. P. Madsens liv og gerning*. København 1939.

Albert Nielsen: *Vorupør Fiskeriforening 1892-1942*. Esbjerg 1942.

Alan Hjorth Rasmussen: *Vi er alle mennesker. Vorupør Fisker-compagni og dets virke i 100 år*. Thisted 1987.

Alan Hjorth Rasmussen: *De skabte et samfund. Glimt af udviklingen i Vorupør gennem 150 år*. Thisted 2000.

Robert Svalgaard: *Redningsvæsenet – 125 år*. Thisted 1977.

Jens Thybo: *Kun god er Gud. Skildringer af Menighedslivets Opvaagen i Thy*, 1. Del. København 1923.

Johannes Udmark: »Fra det gamle album.« *Jul i Thy* 2002.